

htm; 4. Japan National Tourism Organization / Edo Wonderland Nikko Edomura. – 2012. – Available from: <http://www.jnto.go.jp/eng/indepth/exotic/animation/index.html>; 5. Нойманн И. Использование «Другого»: Образы Востока в формировании европейской идентичностей / Пер. с англ. В.Б. Литвинова и И.А. Пильщикова. – М., – 2004. – С. – 38; 6. Молодяков В.Э. Моделирование образа Японии // Япония: переворачивая страницу. М., – 1998. – С. – 125-151. 7. Попова А. А. Формирование образа Японии в российском общественном сознании: Автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. ист. наук. Краснодар, 2001. – С. –13-14; 8. Жуков А. Е. Японское зеркало: факторы формирования представлений о Японии в странах запада и Японии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.comitet21.ru>; 9.Куланов А.Е. Налетели ветры злые, да с восточной стороны [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.Japan.ru>; 10. Штейнгауз А. И. Япония и японцы глазами русских (вторая половина XIX в.) // Toronto Slavic Quarterly. 2005. – №12; 11. Mikhailova Y. Japan and Russia: mutual images 1904-1939 – // Japanese and Europe: Images and Perceptions. Bert Edstron (ed.), Japan Library, 2000. – Pp. 152-171.

Ю. Малахова,

Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С.Сковороди

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО ТЕХНІКУМУ СХОДОЗНАВСТВА ТА СХІДНИХ МОВ У 30-ТІ РОКИ ХХ СТ.

В статті детально розглянуто діяльність Українського технікуму сходознавства та східних мов в 30 рр. ХХ ст.

Ключові слова: Український технікум сходознавства та східних мов, Всеукраїнська наукова асоціація сходознавства, сходознавство.

В статті подробно рассмотрена деятельность Украинского техникума востоковедения и восточных языков в 30 годах ХХ ст.

Ключевые слова: Украинский техникум востоковедения и восточных языков, Всеукраинская научная ассоциация востоковедения, востоковедение.

The article analyses in detail activities Ukrainian of Oriental Studies and Oriental Languages College in the 30s of the XX century.

Key words: Ukrainian Oriental Studies and Oriental Languages College, The Ukrainian Scientific Association of Oriental Studies, Oriental Studies.

Після утворення Всеукраїнської Наукової Асоціації Сходознавства (ВУНАС) при ній було вирішено заснувати 3-х річні курси східних мов в Харкові, куди увійшли, як

керівники та педагоги, також робітники асоціації. Мета курсів була – давати слухачам систематичне знання певної країни Сходу, в першу чергу – знання східної мови. Брак людей, що знають східні мови, був значною перешкодою до поширення та зміцнення економічних, культурних та наукових зв'язків з народами та країнами Сходу. Курси ВУНАС давали не одне формальне знання мов; до навчальної програми курсів входили історія, економіка та право відповідних країн. Викладач курсів Ф.Д. Пущенко підготував для слухачів посібник “Теоретично-практичний курс японської мови”, Т.Г. Кезма підготував підручник “Элементарные основы грамматики арабского языка в популярном изложении”, Т.І. Грунін – “Турецька мова” [Циганкова 2011, 20].

Ці курси було відкрито в 1926 р. у Харкові у складі першого курсу було 3 відділення: турецьке, перське та японське. Аналогічні курси були організовані і при Київській філії ВУНАС, вони виникли раніше Харківських і мали спочатку назву “Семинар східних мов”. Першим їх головою і викладачем перської мови був П.Н. Лозієв, а постійними викладачами і ентузіастами співробітниками кафедри Кримського. На курси було зараховано близько 150 слухачів, переважно службовців. Але більшість студентів залишили курси протягом уже 1-го та 2-го триместрів.

Через скрутний матеріальний стан курсів (дотацій від Народного комітету освіти в сумі 2000 крб.) та відсутність відповідного приміщення (на другий рік свого існування курси містились в одній кімнаті), у 1927-28 учбовому році курси відкрили прийом лише на один японський відділ. У 1928 р. Наркомос дав дотацію в сумі 5000 крб. і це дало можливість відкрити ширший прийом. У 1928-1929 учбовому році при тих же 3-х відділеннях працюють вже 4-й і 3-й курси. За час роботи курсів можна прослідкувати досить велику плінність студентів. Так у 1928-1929 учбовому році було прийнято на 1-й курс 195 осіб, з них на турецьке відділення – 64 особи, на перське – 62 особи і на японський – 69 осіб. На 1 жовтня 1929 - 1930 учбового року залишилось на всіх 3-х відділеннях першого курсу лише 74 особи, тобто, на протязі року вибуло – 124 особи, а саме: з турецького відділення – 31 особа, з перського відділення – 41 особа і японського відділення – 52 особи. На третьому курсі всіх трьох відділень на початку учбового року було 29 осіб, з них вибуло на протязі року 7 осіб. Закінчило курси 20 осіб і 2 залишилось на другий рік.

Причини такого великого відсотку слухачів, що передчасно залишили курси, були такі: 1) учбовий план не задовольняв потреб і інтересів слухачів у сходознавчій освіті; 2) крім мов всі інші дисципліни викладалися, як допоміжні, і лише в міру того, як дозволяв фінансовий стан курсів; просто кажучи не було коштів, щоб притягти потрібні і відповідний педагогічний персонал; 3) скрутний матеріальний стан курсів дозволяв звільняти від платні за навчання дуже невеликий відсоток слухачів та примушував утримувати лише невелику кількість педагогів і міститися в одній кімнаті майже без аудиторного устаткування; 3) курси були юридично не оформлені і існували як «курси східних мов при ВУНАС. До речі, треба сказати, що з 20 осіб, що закінчили Курси, лише 8 осіб почали працювати на теренах Сходознавства, а саме: 4 особи стали аспірантами Українського науково-дослідного інституту сходознавства (УНДІСу), одна завідуючим східним відділом Харківської бібліотеки ім. Короленка та в бібліотеці УНДІСу, 2 особи поїхали працювати в Таджикистан, один – в Узбекис-

тан, один знову вступив до 2-го курсу Технікуму Сходознавства.

Отже, курси, з причин від них незалежних, не змогли цілком виконати поставленого перед ними завдання. Між тим, 3-х річна практика курсів наочно й виразно виявила той інтерес і потребу, що з кожним роком усе зростала серед суспільства щодо вивчення Сходу, про що констатував 1-й та 2-й Всеукраїнські з'їзди ВУНАС. На доказ тому є також і те, що до курсів вступало щороку пересічно 150 осіб.

Беручи на увагу політичне й культурне значення цих курсів для УСРР, а з другого боку, не маючи змоги, за браком власних коштів, належно утримувати курси, Правління ВУНАС звернулось у травні місяці 1928 р. до Президії Упрнауки з клопотанням про утримання курсів, починаючи від 1929-1930 учебного року, і за кошти держбюджету, як «Державних Курсів Сходознавства». У відповідь на клопотання ВУНАС, Президія Упрнауки винесла таку постанову: «Президія Упрнауки констатує зусилля ВУНАС в справі розповсюдження знання східних мов через курси східних мов при Асоціації. Президія Упрнауки вважає за потрібне зміцнити курси, підвести під їх сталу матеріальну базу. Вважаючи Курси за осередок майбутньої вищої сходознавчої школи на Україні, Упрнаука підтримує прохання ВУНАС про утримання Курсів з коштів державного бюджету». З нового бюджетного року курси функціонували вже як «Українські Державні курси сходознавства». Це дало змогу розширити перелік дисциплін, збільшити кількість викладачів і взагалі поліпшити роботу курсів. Перший прийом до першого курсу турецького, перського та японського відділень на початку 1929-1930 учебного року виглядав так: всього подано заяв 184, відмовлено в прийомі за браком місць та з інших причин – 30 осіб. Всього прийнято 154 особи, з них жінок – 68. Загальна кількість студентів на початок учебного року складала 218 осіб, з них жінок – 97. Розподіл слухачів по окремих відділеннях представлено в Таблиці № 1.

Таблиця № 1.

Розподіл слухачів на Українських Державних курсах сходознавства.

№	напрямок підготовки	перший курс	другий курс	загальна кількість
1.	японська мова	61	14	75
2.	перська мова	53	17	70
3.	турецька мова	40	33	73
4.	загальна кількість	154	64	218

Таким чином, ми бачимо, що загальна кількість студентів з першого по третій курси по відділеннях на майже однакова. На першому курсі найбільше було студентів, що вивчають японську мову, на другому – турецьку.

Однак, не вважаючи на те, що кількість слухачів у 1929-1930 навчальному році збільшилась в порівнянні з минулим, і дорівнювалася 154 особи, відсів слухачів продовжувався на протязі учебного року в такій великій кількості, що на початок 1930-1931 учебного року з 218 осіб залишилось лише – 76 осіб. Причина такого відсіву

полягала в тому, що безперспективність для слухачів вже ж таки залишилась. Це турбувало слухачів і примушувало багатьох із них залишати курси.

11 травня 1930 р. відбулася широка нарада радників курсів Сходознавства, професури та наукових співробітників науково-дослідного Інституту Сходознавства, ВУНАС та представників зі складу студентів по питанню перетворення Курсів Сходознавства в «Українській Технікум Сходознавства та Східних Мов». Нарада досконало обговорила проект реорганізації курсів, вироблений попередньою вузькою нарадою дирекції та лекторів курсів і ухвалила просити НКО УСРР провести цю реорганізацію. 29 травня 1930 р. постановою Колегії НКО УСРР, на базі Курсів Сходознавства утворено 3-х річний «Технікум Сходознавства та Східних Мов», що був спеціальним середнім навчальним закладом для підготовки кадрів сходознавців-спеціалістів, що бажали присвятити себе практичній і теоретичній праці в різних галузях сходознавства і головним чином в братських республіках Радянського Сходу, а саме:

1.економістів-сходознавців по окремих країнах Сходу для праці в організаціях, що мають зв'язок із Сходом, або ж на Радянському Сході;

2.культурноосвітніх робітників-сходознавців, а саме:

а) вчителів східної, української або російської мов у початкових школах східних національних меншин;

б) політосвітробітників (клубна робота, культорганізатори тощо) для роботи серед східних народів і національних меншин;

в) перекладачів літератури, які вміли би перекладати з оригіналів белетристичні та суспільствознавчі наукові твори східних народів і таким чином сприяти б ознайомленню з ними широким трудящим мас УСРР і взагалі СРСР;

г)перекладачів-тлумачів, які могли би працювати у різних установах і організаціях, що мають ті чи інші зв'язки, відносини з східними країнами.

Галузева спеціалізація економістів провадиться на базі виробничої практики у відповідних організаціях. Цикл дисциплін для всіх студентів культурно-освітнього ухилу однаковий і обов'язковий. Розбивка по окремих напрямках проводилася при закінченні технікуму за спеціалізацією і бажанням того чи іншого студента, та на базі проходження ним виробничої практики. Спеціалізація по зазначених напрямках починалася з першого курсу третього триместру.Учбовий план Технікуму східних мов охоплював такі дисципліни: 1) загально-освітні та суспільствознавчі, 2) краєзнавчі, 3) фахові 4) мови (східні, та європейські). Технікум мав 3 відділення першого та другого курсів: турецьке, перське та японське (2-й курс було укомплектовано слухачами колишніх курсів Сходознавства).

Маючи на увазі, що інші студенти технікуму після закінчення його мали змогу працювати не лише в країнах Радянського Сходу, або серед східних національних меншин СРСР, а за кордоном в тій чи іншій країні Сходу. Студенти технікуму мали змогу вивчати не тільки країни Радянського Сходу, а й закордонні країни Сходу. Так, наприклад, студенти Турецького відділення вивчали не лише тюркські країни Радянського Сходу, але й саму Туреччину. Теж саме і по інших відділах. Щодо східних мов, то маючи на увазі, як цільове призначення – працю на Радянському Сході, то вивчалася мова даної країни Радянського Сходу, а також за основу відповідна закор-

донна східна мова (Таджикистан – перська мова, Тюркські країни – турецька мова) та додатково, починаючи з 2-го курсу даються основи мови даної країни Радянського Сходу (таджицька, узбецька, туркменська). На Японському відділенні з східних мов викладалася лише японська. Із європейських мов викладалися: на турецькому відділенні – французька, а на перському та японському відділеннях – англійська.

Взагалі, за основу навчання в технікумі було покладено всебічне й повне вивчення східних мов, оскільки без досконалого знання даної мови, годі увияти собі фахівця-сходознавця, принаймні спеціаліста-практика. Тому, вивчення основної східної мови проходилося протягом усіх трьох років. Технікум було утворено як денний навчальний заклад, але неможливість дістати в Харкові відповідне приміщення, привело до того, що він почав свою роботу, як вечірній навчальний заклад в 3-х маленьких кімнатках 64 трудової школи. А це, звичайно, утворювало, низку труднощів в його роботі, з яких найважливіші є: неможливість безперервної виробничої практики, бо студенти технікуму вдень працюють; загроза недовиконання навчального плану та неможливість взагалі розвернути роботу технікуму (брак кабінетів, устаткування).

На 1 листопада 1931 року на першому та другому курсах всіх 3-х відділень нараховувалося 152 особи; з них на першому курсі – 80 осіб, на другому курсі – 72 особи, а саме: турецьке відділення – 25 осіб, перське – 19 осіб та японське – 26 осіб. На другому курсі навчалася 72 особи, з них: на турецькому відділенні – 29 осіб, перському – 29 та японському – 24 особи.

Не зважаючи на всі ці труднощі, Українській Технікум Сходознавства та Східних Мов, разом з колективом студентів та за допомогою УНДІСу, що взяв ідейне шефство над технікумом, виконав завдання, яке поставлено перед ним. Вжито заходів, аби влітку кожний студент відбув, (переважно в країнах Радянського Сходу) 3-х місячну виробничу практику. Це можливо було проводити за умов, що адміністрація установ та підприємств, в яких працювали студенти, погоджувалася надавати їм 3-х місячну відпустку без виплати утримання (його студенти будуть одержувати на місці практики). Взагалі ж, після прослухання в технікумі теоретичного курсу, кожен студент мусить пройти виробничу практику не менш, як 5 місяців. Отже, курс навчання в технікумі триває лише 2,5 роки. Перший випуск студентів відбувся по весні 1932 року. Але потім починається політичний тиск з масовими репресіями вузівської інтелігенції, поступово зникають теми присвячені мистецтву, лінгвістиці, історії тощо, дедалі меншого значення надається вивченню східних мов, зате набувають розмаху пошуки ідеологічних ворогів серед високих посадовців, вузівської інтелігенції тощо, і у 1934 році Український технікум сходознавства та східних мов закривають.

1. Сходознавство і візантологія в Україні в іменах: біобібліогр. слов. / [упоряд.: Е.Г. Циганкова, Ю.М. Кочубей, О.Д. Василюк; редкол.: Матвеева Л.В.] (голов. ред.) [та ін.]. – К.: Ін-т сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАНУ, 2011. – 260 с.; 2. І.Бондаренко. Японська література в Україні: минуле і сьогодення / І.Бондаренко // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. – № 27.– 2009. – С. 103-109; 3. Цыганкова Э. Г. Очерк истории востоковедческих учреждений в Харькове в 20-30 гг. XX в. / Цыганкова Э. Г. // Вісник ХДАДМ / Сходознавчі студії: 36. ст. – Х., 2001. – Вип. 10. – С. 16.